

คำแนะนำ

04

/2569

การผลิตผัก เชิงการค้า

กรมส่งเสริมการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

04

/2569

คำแนะนำที่ 4 / 2569

การผลิตผักเชิงการค้า

จัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ : พ.ศ. 2569

การผลิตผัก เชิงพาณิชย์

คำนำ

คำแนะนำ “การผลิตผักเชิงการค้า” เล่มนี้ จัดทำขึ้นจากประสบการณ์ การดำเนินงานด้านการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตพืชผักเชิงการค้า ภายใต้แนวคิด “ตลาดนำการผลิต” โดยผู้เขียนได้มีโอกาสดำเนินงานร่วมกับบริษัท เอก-ชัย ดิสทริบิวชั่น ซิสเทม จำกัด (เทสโก้ โลตัส) ในการเชื่อมโยงตลาดให้แก่เกษตรกร แปลงใหญ่ จำนวน 4 กลุ่ม 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ (จังหวัดลำพูน) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น) ภาคกลาง (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) และภาคใต้ (จังหวัดสุราษฎร์ธานี) เพื่อพัฒนาระบบการผลิตพืชผักที่สอดคล้องกับความต้องการ ของตลาด ตั้งแต่การวางแผนการผลิต การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานสินค้า การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ตลอดจนการบริหารจัดการด้านการตลาดและการขนส่ง ผลผลิตสู่ผู้บริโภค จากการดำเนินงานดังกล่าว พบว่า การผลิตพืชผักเชิงการค้า ในปัจจุบัน จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการตลอดห่วงโซ่คุณค่า โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างเกษตรกร ภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อให้สามารถ ผลิตสินค้าได้ตรงตามความต้องการของตลาด มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และสร้าง รายได้ที่ยั่งยืนแก่เกษตรกรอย่างยั่งยืน

ผู้เขียนจึงได้นำประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริง ร่วมกับกรณีศึกษาของ “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาคร่วมใจพัฒนา อำเภอดมชัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ที่มีการบริหารจัดการการผลิตพืชผักครบวงจร ภายใต้ระบบตลาดนำการผลิต มาถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้และแนวทางการดำเนินงานในเอกสารเล่มนี้ เพื่อใช้เป็น แนวทางสำหรับเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร นักวิชาการ และผู้สนใจ ในการพัฒนาการผลิตพืชผักเชิงการค้าให้สามารถแข่งขันได้ในระบบตลาดสมัยใหม่ อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

คณะผู้จัดทำ
พฤษภาคม 2569

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

การวางแผนการผลิตพืชผัก

1

การจัดการก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว

7

การตลาดสำหรับการผลิตผักเชิงการค้า

18

มาตรฐานตลอดห่วงโซ่คุณค่า

22

การเพิ่มมูลค่าสินค้าพืชผัก

32

การส่งเสริมการผลิตพืชผักครบวงจร
ภายใต้แนวคิด “ตลาดนำการผลิต”

37

เอกสารอ้างอิง

44

การวางแผนการผลิตพืชผัก

เกษตรกรผู้ผลิตพืชผัก จำเป็นต้องมีการวางแผนการผลิต นอกจากจะเพื่อให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดได้ตรงตามความต้องการของตลาดทั้งเรื่องของปริมาณ และคุณภาพ ยังช่วยเรื่องการจัดวงจรของศัตรูพืชผักที่มีอยู่ในแปลง ด้วยการไม่ปลูกพืชผักชนิดเดิม หรือพืชตระกูลเดียวกันในแปลงเดิมติดต่อกันเป็นเวลานาน การบริหารจัดการและวางแผนพืชผักที่ปลูกในแปลงได้อย่างเหมาะสม จะช่วยลดการสะสมที่ก่อให้เกิดการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชได้ ดังนั้น การวางแผนการผลิตพืชผักควรยึดหลักการบริหารจัดการในการผลิตพืชผักปลอดภัยตามมาตรฐานที่ตลาดต้องการ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ และปริมาณตรงตามความต้องการของตลาด ดังนี้

1. ชนิดของพืชผัก

ในปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่เลือกปลูกพืชผักตามความต้องการของตลาด ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกต้อง เนื่องจาก การผลิตพืชผักเชิงการค้า สิ่งสำคัญที่สุดคือ การที่ผลผลิตของเราต้องจำหน่ายได้ แต่มีอีกสิ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าความต้องการของตลาด คือ สภาพแวดล้อม เกษตรกรจำเป็นต้องเลือกชนิดและพันธุ์พืชผักที่เหมาะสมต่อสภาพภูมิอากาศ และช่วงเวลาเพาะปลูก เพื่อการเจริญเติบโตของพืชผักที่จะส่งผลต่อคุณภาพ และปริมาณของผลผลิต

2. สถานที่ปลูก

พืชผักเป็นพืชที่ต้องการแสงแดดโดยตรงอย่างน้อยวันละ 6 ชั่วโมงเพื่อการเจริญเติบโต ดังนั้น การเลือกสถานที่ปลูกพืชผัก ควรเป็นสถานที่ที่ได้รับแสงแดดอย่างทั่วถึง และเพียงพอต่อความต้องการของพืชผักชนิดนั้น ๆ นอกจากนี้ ดินที่ใช้ปลูกพืชผัก ควรมีการจัดการที่ดี เพื่อรักษาและปรับปรุงคุณสมบัติของดิน ทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ และทางเคมี ให้เหมาะต่อการเจริญเติบโตของพืชผัก

แปลงปลูกผัก ควรได้รับแสงแดดอย่างน้อยวันละ 6 ชั่วโมง และได้รับน้ำอย่างเพียงพอ

3. แหล่งน้ำ

เกษตรกรผู้ผลิตพืชผักเชิงการค้าควรมีแหล่งน้ำที่สะอาดเพียงพอต่อการเพาะปลูก ปลอดภัยจากมลภาวะต่าง ๆ ทั้งสารเคมีและจุลินทรีย์ปนเปื้อน ถึงแม้ว่า พืชผักจะใช้ปริมาณน้ำไม่มากในการเจริญเติบโต เมื่อเทียบกับพืชชนิดอื่น ๆ แต่ก็ไม่สามารถขาดน้ำได้ ดังนั้น การให้น้ำอย่างถูกวิธี และเพียงพอต่อความต้องการของพืชผักจึงเป็นสิ่งจำเป็น พืชผักแต่ละชนิดมีความต้องการใช้น้ำแตกต่างกัน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อัตราการใช้น้ำของพืชผักบางชนิด

พืช	อายุพืช (วัน)	อัตราการใช้น้ำตลอดอายุ (ลบ.ม.ต่อไร่)
ผักใบ	40 - 60	300
แตงกวา	51	660
แฟง	65	551.2
ถั่วฝักยาว	80	458.55
แตงโม	85	668.13
ฟักทอง	90	616
ข้าวโพด	75	438.24

ที่มา : สำนักบริหารจัดการน้ำและอุทกวิทยา และบริษัท อีสท์ เวสท์ ซีด จำกัด อ่างใน
ศรีแดง (ม.ป.ป.)

4. แรงงาน

จำนวนแรงงานเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่เกษตรกรผู้ผลิตพืชผักเชิงการค้าจำเป็นต้องคำนึงถึง เนื่องจาก การผลิตพืชผักมีหลายขั้นตอนที่จำเป็นต้องใช้แรงงาน เช่น การเตรียมดินกล้า การย้ายปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว โดยทั่วไปเกษตรกรที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก อาจใช้เฉพาะแรงงานในครัวเรือน แต่หากเป็นการปลูกพืชผักที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ จำเป็นต้องจ้างแรงงาน หรือนำเครื่องมือเครื่องทุ่นแรงเข้ามาช่วยในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

5. ระบบการปลูก

เป็นอีกประเด็นที่จะทำให้ใช้พื้นที่ปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกษตรกรผู้ผลิตพืชผักเชิงการค้า จำเป็นต้องมีการวางแผนการปลูกพืชผักอย่างระมัดระวัง เพื่อให้มีผลผลิตตามความต้องการของตลาด และการวางแผนการปลูกที่ดี ยังเป็นการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินอีกด้วย การวางแผนระบบการปลูกต้องคำนึงหลายปัจจัย ได้แก่ ชนิดพืชผัก วิธีการให้น้ำ การดูแลรักษา ฤดูกาล สภาพพื้นที่ และคุณภาพผลผลิตที่ตลาดต้องการ

6. ภูมิอากาศ

พืชผักแต่ละชนิดมีความต้องการ และเจริญเติบโตในสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกัน ปัจจัยทางภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของพืชผัก ได้แก่ แสง อุณหภูมิ อากาศ (ก๊าซ) น้ำ และดิน ในปัจจุบัน มีการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการเกษตร เพื่อควบคุมสภาพภูมิอากาศ หรือปัจจัยการผลิตให้เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชผัก ทำให้สามารถควบคุมผลผลิตพืชผักได้ทั้งปริมาณ และคุณภาพตามที่ตลาดต้องการ แต่ยังมีข้อจำกัดสำหรับเกษตรกรในการเข้าถึง เนื่องจากต้นทุนสูงและยังคงต้องมีทักษะความรู้ในการใช้เทคโนโลยีนั้น ๆ

7. การคมนาคม

คุณภาพของผลผลิตเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการผลิตพืชผักเชิงการค้า ดังนั้นแปลงผัก หรือสถานที่ประกอบการควรมีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สะดวก และระหว่างทางขนส่งควรมีการจัดการผลผลิตที่เหมาะสม เพื่อป้องกันไม่ให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย และยังคงมีคุณภาพที่ดีจนถึงมือผู้บริโภค

8. ตลาด

เป็นหัวใจของการทำธุรกิจ เกษตรกรผู้ผลิตพืชผักควรคำนึงถึงความต้องการของคู่ค้า และวางแผนการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการนั้น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังจำเป็นต้องมีการบริหารความเสี่ยงด้วยการเพิ่มช่องทางการตลาด ในปัจจุบัน รูปแบบการซื้อขาย หรือช่องทางการตลาดมีเพิ่มมากขึ้น ทั้งการขายผ่านพ่อค้าคนกลาง ขายให้กับพ่อค้าโดยทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า รวมถึงการขายที่เกษตรกรนำผลผลิตมาขายโดยตรงที่ตลาด หรือผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งการขายในรูปแบบออนไลน์กำลังเป็นที่นิยมอย่างมากในทุกวันนี้

เกษตรกรผู้ปลูกพืชผัก นอกจากจะจำเป็นต้องวางแผนการผลิตพืชผักแล้ว ยังจำเป็นต้องจัดทำต้นทุนการผลิตพืชผัก เพื่อใช้ในการต่อรองราคา หรือกำหนดราคากับพ่อค้า หรือผู้มารับซื้อ อีกทั้ง การจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย ทำให้ทราบถึงรายได้สุทธิของตนเอง สามารถนำไปวางแผนการผลิตได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการผลิตพืชผักเชิงการค้า ดังนี้

1. วางแผนการผลิต เพื่อให้มีผลผลิตเพียงพอ และมีคุณภาพตามที่ตลาดต้องการ
2. จัดหาตลาดหลายช่องทาง เพื่อลดความเสี่ยงด้านการตลาด
3. เกษตรกรจำเป็นต้องศึกษารูปแบบ วิธีการค้าขายในแต่ละรูปแบบ เพื่อนำมาวางแผนในการบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสม
4. ต้องพัฒนาวิธีการผลิต และคุณภาพ เพื่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขัน
5. หาผลผลิตพืชผักชนิดใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสในการแข่งขัน
6. มีการจัดการผลผลิตพืชผักที่ดีเพื่อรักษาคุณภาพของผลผลิตจนถึงมือผู้บริโภค

ข้อจำกัดของการผลิตพืชผักเชิงการค้า ดังนี้

1. เกษตรกรขาดการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ส่งผลให้เกิดสินค้าล้นตลาด
2. เกษตรกรยังไม่เห็นความสำคัญของการขอรับรองมาตรฐานการผลิต ทำให้ขาดโอกาสในการแข่งขัน
3. เกษตรกรเคยชินกับการซื้อขายแบบเดิม มากกว่าการทำตามข้อตกลงที่มีเงื่อนไข และการขายด้วยตัวเอง
4. การใช้แรงงานในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ยากต่อการขยายธุรกิจในอนาคต
5. กำลังการผลิตมีจำกัด ส่งผลให้สินค้าไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

ผักกาดหอม	(ชื่อ)	วันปลูก	วันเก็บ	ปริมาณ(กก)	กระถ้ายอด
1. ก้านยาว (ก)		5/10/62	25-30/11/62	200-250 kg	1. ส้มคิด
2. สรรเสริญ (ก)					2. คื่นช่าย
3. คื่นช่าย (ข)					3. ส้มพริก
4. กอกกั (ข)					
1. ส้มพริก (ก)		12/10/62	2/11/62 - 7/11/62		1. ส้มคิด
2. สรรเสริญ (ก)					2. เขียวลิ้น
3. ห่อพริก (ก)					3. ส้มพริก
4. ประเสริฐ (ทก) (ก)					
1. ชงชัย (ข)		19/10/62	9/11/62 - 14/11/62		1. นิตยา
2. บัวแก้ว (ข)					2. ส้มคิด
3. ก้านยาว (ก)					3. ส้มพริก
4. ประเสริฐ (ก)					
1. ส้มคิด (ก)		26/10/62	16/11/62 - 21/11/62		1. วัวฉันท
2. สรรเสริญ (ก)					2. ส้มคิด
3. ส้มพริก (ก)					3. คื่นช่าย
4. บัวแก้ว (ข)					

การจัดการก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว

ในการผลิตพืชผักเชิงการค้า จำเป็นต้องให้ความสำคัญในการจัดการทุกขั้นตอนตั้งแต่การจัดการก่อนการเก็บเกี่ยว โดยเริ่มจากการเลือกเมล็ดพันธุ์ การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว จนถึงการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อให้ผลผลิตพืชผักมีคุณภาพจนถึงมือผู้บริโภค

1. การจัดการก่อนการเก็บเกี่ยว

ในเอกสารเล่มนี้จะกล่าวถึง การจัดการตั้งแต่การเตรียมความพร้อมที่จะปลูก จนถึงการดูแลในขณะที่ยังอยู่ในแปลงปลูกจนถึงก่อนการเก็บเกี่ยว ดังนี้

1.1 เมล็ดพันธุ์ (seed) หมายถึง ส่วนขยายพันธุ์พืช สามารถงอกและเจริญเติบโตเป็นต้นกล้า เพื่อใช้ในการดำรงเผ่าพันธุ์พืชต่อไปได้ การเลือกเมล็ดพันธุ์ผักสำหรับการผลิตเชิงการค้า ต้องคำนึงถึง

1.1.1 การเลือกพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ที่เลือกซื้อนั้น ต้องตรงกับพันธุ์ที่ผู้บริโภคต้องการ และมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศในช่วงเวลาเพาะปลูก

1.1.2 ความทนต่อโรคและแมลง

1.1.3 มีอัตราความงอกสูง และมีลักษณะตรงตามพันธุ์

1.1.4 ภาชนะบรรจุปิดสนิท และมีวันหมดอายุกำกับไว้

ดังนั้น ในการเลือกซื้อเมล็ดพันธุ์ ควรเลือกซื้อจากร้านค้าที่น่าเชื่อถือ โดยในเบื้องต้น อาจสังเกตจากการวางเมล็ดพันธุ์ ต้องไม่วางให้โดนแสงแดด เพราะจะทำให้อัตรา ความงอกลดลง การเก็บเมล็ดพันธุ์ควรเก็บในสภาพที่เย็นและแห้ง อุณหภูมิ ประมาณ 1 - 5 องศาเซลเซียส และรักษาความชื้นในเมล็ดประมาณ 3 - 8 เปอร์เซ็นต์ หากซื้อเมล็ดพันธุ์มาแล้วและใช้ไม่หมด สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์เหล่านั้นเพื่อรักษา อัตราการงอกได้โดยปิดซองหรือกระป๋องใส่เมล็ดพันธุ์ให้สนิท จากนั้น ห่อด้วยกระดาษ เพื่อช่วยให้อุณหภูมิคงที่และป้องกันความชื้น นำไปไว้ในตู้เย็นช่องแช่แข็ง ห้ามเก็บไว้ในช่องแช่แข็งเด็ดขาด

1.2 การเพาะเมล็ด ก่อนที่จะเพาะเมล็ดนั้น ควรเลือกเมล็ดพันธุ์ ที่ไม่สมบูรณ์และเป็นโรคออก โดยนำเมล็ดพันธุ์แช่น้ำสะอาด เลือกใช้เมล็ดพันธุ์ ที่จมน้ำ เนื่องจากเมล็ดพันธุ์ที่เสียจะลอยน้ำ และหากต้องการกำจัดเชื้อราที่ติดมา กับเมล็ด สามารถทำได้โดยนำเมล็ดพันธุ์มาแช่น้ำอุ่นที่มีอุณหภูมิ 50 - 55 องศาเซลเซียส นาน 10 - 15 นาที จากนั้น นำเมล็ดพันธุ์ที่เตรียมไว้ไปเพาะในถาดเพาะกล้า เพื่อ สะดวกในการดูแลรักษา และทำให้ระบบรากฝอยเจริญได้ดี ง่ายต่อการย้ายปลูก โดย นำดินสำหรับเพาะกล้าใส่ในถาดหลุมให้เต็มพอดี เพาะกล้าหลุมละ 1 เมล็ด แล้ว โรยดินกลบบาง ๆ รดน้ำ เมื่อต้นกล้ามีอายุเหมาะสมที่จะย้ายกล้า โดยสังเกตว่ามีใบ จริงแล้ว 2 ใบ ให้ย้ายปลูกลงแปลงได้ โดยใช้มือบีบด้านล่างสุดของถาดหลุม ต้นกล้าจะหลุดออกมาจากถาดพร้อมดินปลูกจะทำให้ต้นกล้าไม่ได้รับ การกระทบกระเทือนมากนัก

1.3 ต้นกล้า ผู้ผลิตพืชผักจำเป็นต้องดูแลต้นกล้าให้มีความสมบูรณ์แข็งแรง เพราะต้นกล้าเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตพืชผัก หากต้นกล้าดี จะส่งผลให้ผลผลิตดี มีคุณภาพ ปัจจุบันเกษตรกรนิยมเพาะกล้าในถาดเพาะ และย้ายปลูกลงแปลง เนื่องจากทำให้ได้ต้นกล้าที่สมบูรณ์ และแข็งแรงกว่าการเพาะเมล็ดโดยตรงลงแปลง

ข้อดีของการเพาะกล้า

- 1.3.1 ประหยัดเมล็ดพันธุ์ ใช้เมล็ดพันธุ์ได้ทุกเมล็ดอย่างคุ้มค่า
- 1.3.2 ได้ต้นกล้าพืชผักที่แข็งแรง นำไปปลูกได้ทุกต้น
- 1.3.3 เมล็ดงอกสม่ำเสมอ
- 1.3.4 ควบคุมการวางแผนการปลูกได้
- 1.3.5 ใช้ประโยชน์จากแปลงปลูกได้เต็มที่
- 1.3.6 ดูแลรักษาต้นกล้าได้ง่ายและ สะดวก

1.4 การเตรียมแปลงปลูก ในปัจจุบัน การส่งเสริมให้เกษตรกรเก็บตัวอย่างดิน และส่งตรวจวิเคราะห์คุณภาพดิน เพื่อให้เกษตรกรปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสมกับพืชที่จะปลูก แปลงปลูกที่ดีควรมีธาตุอาหารเพียงพอ มีความเป็นกรดต่ำพอเหมาะ มีความชื้นพอเพียง และมีการระบายน้ำและอากาศดี แต่อย่างไรก็ตาม การเตรียมดินก่อนปลูกโดยทั่วไปดำเนินการ ดังนี้

1.4.1 การพรวนดิน โดยขุดดินลึกประมาณ 6 นิ้ว เพื่อพรวนดินใหม่โครงสร้างดีขึ้น กำจัดวัชพืช และไข่มแมลงหรือโรคพืชที่อยู่ในดิน ด้วยการพรวนดินและตากทิ้งไว้ประมาณ 7 - 15 วัน

1.4.2 การยกแปลง ใช้จอบพรวนยกแปลงสูงประมาณ 4 - 5 นิ้ว จากผิวดิน โดยมีความกว้างประมาณ 1 - 1.20 เมตร ส่วนความยาวควรเป็นตามลักษณะของพื้นที่หรืออาจแบ่งเป็นแปลงย่อย ๆ ตามความเหมาะสม ความยาวของแปลงนั้นควรอยู่ในแนวทิศเหนือ - ใต้ ทั้งนี้เพื่อให้พืชผักได้รับแสงแดดทั่วทั้งแปลง

1.4.3 การปรับปรุงเนื้อดิน ดินที่ปลูกพืชผักควรเป็นดินร่วนซุย

การปรับปรุงบำรุงดิน สามารถทำได้โดยการใส่ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก อัตราประมาณ 1 - 2 ตันต่อไร่ กรณีดินปลูกมีสภาพเป็นกรด สามารถปรับสภาพด้วยปูนขาว เพื่อให้มีสภาพเป็นกลาง

1.4.4 การกำหนดระยะปลูก ตามความเหมาะสมของพืชแต่ละชนิด

และควรรองกันหลุมด้วยปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมัก

1.5 การปลูก การปลูกมีทั้งการปลูกลงแปลงและและการย้ายกล้า ในที่นี้

จะขอกล่าวถึงการย้ายกล้า เพราะการเพาะกล้าก่อนย้ายปลูกจะทำให้ได้ต้นกล้าที่แข็งแรง หากมีการดูแลรักษาต้นกล้าดี และยังช่วยลดต้นทุนเรื่องเมล็ดพันธุ์อีกด้วย

การย้ายปลูก หมายถึง การนำกล้าผักที่มีอายุเหมาะสมที่อยู่ในสภาพเพาะย้ายลงไปปลูกในแปลงปลูกที่ได้เตรียมไว้ต้นกล้าที่มีอายุเหมาะสมจะต้องมีรากฝอยมาก และเจริญสมบูรณ์ดี เนื่องจากต้นกล้าที่อายุน้อยเกินไป มักจะอ่อนแอ และยังมีรากน้อย ทำให้ดูดธาตุอาหารได้ไม่ดี

ข้อคำนึงในการย้ายปลูก

1.5.1 ควรรดน้ำในสภาพเพาะให้ชุ่มก่อนย้ายปลูก 1 วัน เพราะจะทำให้ย้ายต้นกล้าออกจากสภาพเพาะได้สะดวก รากไม่ขาด หรือฉีกขาด

1.5.2 ไม่ควรย้ายกล้าในเวลาที่ร้อน หรือมีลมแรง เพราะจะมีผลต่อการคายน้ำออกจากใบของต้นกล้าที่เพิ่งย้ายปลูกใหม่ ๆ มีผลให้กล้าตายได้ง่าย

1.5.3 ควรย้ายกล้าปลูกในเวลาเช้าหรือเย็น ถ้าต้นกล้าแคดหรือสูงเกินไป ควรฝังดินให้ลึก

1.5.4 ควรกดโคนต้นกล้าพืชผักให้แน่นคง ต้นตั้งตรง เพื่อป้องกันต้นกล้าหักล้มง่าย และต้องระวังไม่ให้ใบหรือต้นฉีกขาด

1.5.5 หลังย้ายปลูก รดน้ำให้ชุ่ม ถ้าต้นกล้าที่ย้ายปลูกได้รับน้ำไม่เพียงพอ จะทำให้รากขาดน้ำ ต้นกล้านั้นเหี่ยว ชะงักการเจริญเติบโต

1.6 การให้น้ำ ผักเป็นพืชที่ใช้ใช้น้ำน้อย แต่ต้องการน้ำอย่างเพียงพอ

ตลอดระยะเวลาการเจริญเติบโต โดยเฉพาะในระยะติดดอก ออกผล การให้น้ำมีหลายวิธี สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ชนิดพืชผักที่ปลูก และความพร้อม ในด้านการลงทุนของเกษตรกร โดยทั่วไปการให้น้ำพืชผักมี 3 วิธี คือ

1. การให้น้ำระบบท่วมร่อง (Furrow irrigation) เป็นการปล่อยน้ำ

เข้าแปลงปลูกให้ท่วมร่องแปลงและให้น้ำซึมเข้าสู่ด้านข้างของแปลงเข้าสู่รากพืชทั้งสองข้าง นิยมใช้กับแปลงปลูกพืชผักที่ดอนแบบยกร่อง ส่วนการให้น้ำในที่ราบลุ่มภาคกลาง ซึ่งแปลงพืชผักเป็นลักษณะยกร่องแปลงสูงแบบร่องจีนให้น้ำโดยใช้การวัดน้ำจากท้องร่องมาราดบนสันแปลงปลูก

2. การให้น้ำแบบฉีดพ่นฝอยเหนือต้นผัก (Sprinkler irrigation)

นิยมใช้ในแปลงปลูกแบบไม่ยกร่อง หรือการปลูกในสภาพไร่ วิธีการโดยการวางท่อน้ำเข้าไปในแปลงปลูก และจะมีท่อตั้งขึ้นเพื่อตีดหัวจ่ายน้ำ ความสูงของท่อแล้วแต่ขนาด ความสูงของต้นผัก เมื่อทำการให้น้ำผ่านระบบท่อ หัวจ่ายน้ำจะหมุน ทำให้น้ำมีการกระจายตัวออกเป็นฝอยพ่นออกครอบคลุมพื้นที่มากขึ้นขึ้นอยู่กับแรงดันน้ำและลักษณะของหัวจ่าย

3. การให้น้ำแบบน้ำหยด (Drip irrigation) เป็นการวางท่อน้ำเข้าไปในแปลงปลูกพืชผัก แต่ท่อมักจะมีขนาดเล็กกว่าแบบพ่นฝอย การวางท่อจะวางชิดกับต้นพืช และเมื่อท่อน้ำผ่านต้นพืชแต่ละต้นจะมีรูเปิดเล็ก ๆ หรือท่อฝอยขึ้นออกมาที่โคนต้นผักเพื่อปล่อยน้ำให้หยดลงใกล้กับโคนต้น ซึ่งเป็นบริเวณที่อยู่ของราก วิธีนี้ประหยัดน้ำและเป็นวิธีการให้น้ำที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด แต่มีต้นทุนที่สูงกว่าวิธีอื่น

1.7 การให้ปุ๋ย ในการปลูกพืชผักมีความจำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเพื่อเพิ่มธาตุอาหารให้เพียงพอกับความต้องการของพืชผักปุ๋ยที่ใช้ในการปลูกพืชผักแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือ

1.7.1 ปุ๋ยอินทรีย์ (Organic Fertilizer) หมายถึง ปุ๋ยที่มีส่วนประกอบเป็นสารอินทรีย์ที่ได้มาจากสิ่งมีชีวิต เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยพืชสด ซากพืช ซากสัตว์ที่ไถกลบลงดิน ปุ๋ยอินทรีย์ช่วยในการเพิ่มอินทรีวัตถุในดินปลูก และช่วยปรับปรุงคุณสมบัติทางกายภาพของดิน ทำให้ดินโปร่งร่วนซุย ให้ธาตุอาหารพืชค่อนข้างครบถ้วน แต่ปุ๋ยอินทรีย์ส่วนใหญ่มักมีธาตุอาหารหลักในปริมาณที่ต่ำ ดังนั้น หากเกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพียงอย่างเดียวจำเป็นต้องใช้ในปริมาณที่สูง

ข้อดีของปุ๋ยอินทรีย์

- 1) เพิ่มธาตุอาหารในดิน
- 2) ทำให้โครงสร้างของดินดีขึ้น เพิ่มช่องว่างระหว่างเม็ดดิน ทำให้การถ่ายเทอากาศในดินดีขึ้น เพิ่มปริมาณก๊าซออกซิเจนในดิน ซึ่งจะส่งเสริมให้ระบบรากของพืชเจริญเติบโตได้ดี
- 3) เพิ่มความสามารถในการอุ้มน้ำของดิน ทำให้ดินมีความชุ่มชื้น
- 4) เพิ่มแหล่งอาหารของจุลินทรีย์ในดิน ทำให้ปริมาณและกิจกรรมของจุลินทรีย์มากขึ้น ซึ่งเป็นตัวย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ ทำให้ธาตุอาหารพืชถูกปลดปล่อยออกมา
- 5) ช่วยให้ธาตุอาหารในดินอยู่ในรูปที่นำไปใช้ได้
- 6) สามารถอยู่ในดินได้นาน และค่อย ๆ ปลดปล่อยธาตุอาหารอย่างช้า ๆ
- 7) เมื่อใช้ร่วมกับปุ๋ยเคมีจะส่งเสริมให้ปุ๋ยเป็นประโยชน์กับพืชมากขึ้น

1.7.2. ปุ๋ยอนินทรีย์ (Inorganic Fertilizer) หมายถึง ปุ๋ยที่เป็นสารอนินทรีย์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 พวกใหญ่ ๆ คือ ปุ๋ยอนินทรีย์ธรรมชาติ และปุ๋ยอนินทรีย์สังเคราะห์ ดังนี้

1) ปุ๋ยอนินทรีย์ธรรมชาติ เป็นปุ๋ยที่มีส่วนประกอบเป็นสารอนินทรีย์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น หินฟอสเฟตบด และแร่ซิลิไท์ (ปุ๋ยโพแทสเซียม) เป็นต้น

2) ปุ๋ยอนินทรีย์สังเคราะห์ เป็นปุ๋ยอนินทรีย์ที่มนุษย์ทำขึ้นจากวิธีทางเคมี เช่น ปุ๋ยแอมโมเนียมซัลเฟต และ ปุ๋ยทริปเปิ้ลซูเปอร์ฟอสเฟต เป็นต้น

1.8 การป้องกันกำจัดศัตรูพืช

การปลูกพืชผัก ผู้ปลูกจำเป็นต้องดูแลอย่างใกล้ชิด เพราะพืชผักมีอายุสั้น หากถูกศัตรูพืชเข้าทำลาย จะส่งผลเสียหายได้อย่างรวดเร็ว และควรเลือกใช้วิธีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างเหมาะสม และถูกต้องตามหลักวิชาการโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของเกษตรกร และผลผลิตเป็นสำคัญ ซึ่งวิธีที่เหมาะสมที่สุด คือ การใช้วิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน (Integrated Pest Management: IPM) ประกอบด้วย

1.8.1 การใช้วิธีทางกายภาพ ด้วยการสำรวจ ผู้ผลิตต้องตรวจแปลงพืชผักเป็นประจำ หากพบใบที่เป็นโรคจะต้องเก็บออกทุกใบ หรือกำจัดทั้งต้นออกจากแปลงทันที และควรระมัดระวังไม่ให้พืชผักที่เป็นโรคขยายต่อไป ไม่ควรนำส่วนของพืชผักที่เป็นโรคดังกล่าวไปทำปุ๋ย เพราะอาจมีเชื้อโรคปะปนอยู่ในปุ๋ยนั้น และแพร่กระจายในแปลงพืชผักได้ แต่หากพบแมลงศัตรูพืช อาจใช้วิธีเก็บไปทำลาย ใช้กับดักกาวเหนียว กับดักแสงไฟ และใช้พลาสติกคลุมแปลง ทั้งนี้ การใช้กับดักกาวเหนียว อาจทำให้แมลงตัวดีติดมาด้วยเช่นกัน

1.8.2 การใช้วิธีทางชีวภาพ ได้แก่ การใช้ชีวินทรีย์ต่าง ๆ ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช เช่น การใช้เชื้อรา แบคทีเรีย ไวรัส ไล่เดือนฝอย การใช้แมลงตัวห้ำ ตัวเบียนต่าง ๆ การใช้สารสกัดจากพืชในการป้องกันกำจัดแมลง ได้แก่ สารสกัดสะเดา โລ้ดื่น ทางไหล หนอนตายอยาก เป็นต้น

1.8.3 การใช้วิธีทางเคมี ได้แก่ การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ใช้ในกรณีที่ศัตรูพืชระบาดรุนแรง ซึ่งการใช้วิธีทางกายภาพ หรือวิธีทางชีวภาพ ไม่สามารถลดความรุนแรงของศัตรูพืชลงได้ จึงจำเป็นต้องใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัด แต่ต้องใช้อย่างถูกต้องอย่างระมัดระวัง ใช้อย่างเหมาะสมกับชนิดของศัตรูพืช ใช้ในปริมาณที่ฉลากกำหนด และทิ้งระยะเวลาให้สารเคมีนั้นสลายตัวก่อนที่จะเก็บผลผลิต ทั้งนี้ เพื่อความปลอดภัยของผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม

2. การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

ในที่นี้จะกล่าวถึง การเก็บเกี่ยว และขั้นตอนการปฏิบัติหลังจากเก็บเกี่ยว ผลผลิตออกแปลงปลูก ดังนี้

2.1 การเก็บเกี่ยว ควรเก็บผลผลิตพืชผักตามอายุที่เหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับชนิดของพืชผัก เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณค่าทางอาหาร รสชาติ และรูปร่างลักษณะ สีสัน ความสุกเหมาะสมและดีที่สุดเมื่อถึงมือผู้บริโภค ในการเก็บผลผลิตควรเก็บในช่วงเช้า และนำผลผลิตเข้าที่ร่ม อย่าปล่อยให้ตากแดด และรีบระบายความร้อนภายในผลผลิตโดยการแผ่กระจายผลผลิตออก ไม่ควรวางเป็นกองซ้อนทับกัน ผู้เก็บผลผลิตควรทำด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาคุณภาพผลผลิตให้ดีที่สุด

2.2 การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ขั้นตอนภายหลังจากการเก็บผลผลิตมาจากแปลง ควรดำเนินการดังนี้

2.2.1 ล้างทำความสะอาด พืชผักกินใบ กินรากและหัวบางชนิด ควรล้างผลผลิตก่อนนำส่งตลาดเพื่อเอาส่วนของดินที่ติดมากับรากและใบออก ทำให้ดูสะอาด ขายได้ราคาดีขึ้น น้ำที่ใช้ล้างผักควรเป็นน้ำสะอาด น้ำไหล หากล้างผักในน้ำขัง หรือล้างในภาชนะต่าง ๆ ควรเปลี่ยนน้ำบ่อย ๆ เพื่อป้องกันการติดเชื้อจุลินทรีย์ทำลายคุณภาพของพืชผัก

2.2.2 การตัดแต่ง ควรตัดแต่งส่วนที่เน่าเสีย ส่วนที่ผิดปกติในขณะที่เก็บเกี่ยว เพื่อให้ผลผลิตที่ได้มีลักษณะน่าดูขึ้น และเป็นการตรวจสอบคุณภาพก่อนการบรรจุ การคัดส่วนที่ไม่ดีทิ้ง ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการขนส่ง และลดความเสียหายที่จะขยายเพิ่มขึ้นจากส่วนที่เน่าเสียอยู่เดิม โดยเฉพาะการขนส่งระยะทางไกล ๆ จะยิ่งก่อให้เกิดความเสียหายได้มากขึ้น

2.2.3 การคัดขนาดและคุณภาพหรือคัดเกรด การคัดขนาดและคุณภาพผลผลิตผัก จะช่วยให้พืชผักที่อยู่ในเกรดคุณภาพดี ขายได้ราคาสูงกว่าพืชผักทั่วไป การคัดแยกขนาดของผลผลิตไว้เป็นพวก ๆ จะทำให้ขายง่ายกว่าการวางกองรวมกัน เนื่องจาก ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อได้ตรงตามวัตถุประสงค์

2.2.4 การบรรจุ โดยทั่วไปนิยมใช้เชิงแบบต่าง ๆ บรรจุขนย้ายผัก เพราะสะดวก ง่าย ราคาถูก แต่จะมีข้อเสีย คือ ทำให้ผักบอบช้ำ เน่าเสียได้ง่าย ปัจจุบันเริ่มมีการใช้กล่องกระดาษ ลังพลาสติก สำหรับบรรจุขนย้ายพืชผัก ที่ผ่านการคัดเลือกขนาด และคุณภาพ

2.2.5 การขนย้ายและการเก็บรักษา การขนย้ายและเก็บรักษาผลผลิตสด ควรกระทำด้วยวิธีการที่เหมาะสม และถูกต้อง เพื่อรักษาคุณภาพผลผลิตไว้ให้ดีที่สุด การขนย้ายต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง เพราะการเกิดรอยขีดมีแผลฉีกขาด จะทำให้อัตราการหายใจเพิ่มขึ้น และเชื้อโรคสามารถเข้าทำลายได้ง่ายขึ้น โดยหลักการแล้ว การขนย้ายและเก็บรักษา ควรทำในห้องเย็น แต่เนื่องจากการลงทุนที่สูง จึงเป็นไปได้ยากสำหรับเกษตรกรรายย่อย ดังนั้น หากเกษตรกรมีการรวมกลุ่ม และมีตลาดแน่นอน ควรคำนึงถึงการบริหารจัดการเรื่องการรักษาคุณภาพผลผลิตระหว่างการขนส่ง เพื่อให้ผลผลิตผักเก็บได้นานขึ้น และคงมีคุณภาพดีจนถึงมือผู้บริโภค

การตลาดสำหรับการผลิตผักเชิงการค้า

ผลผลิตพืชผักของประเทศไทย ส่วนใหญ่ประมาณ 85 - 90% สำหรับการบริโภคภายในประเทศ และอีกประมาณ 10 - 15 % จะส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ทั้งในรูปผักสดแช่เย็นแช่แข็ง และแปรรูป สามารถนำเงินเข้าประเทศได้มากกว่าหมื่นล้านบาท ซึ่งการบริหารจัดการให้ได้ผลผลิตที่ดี มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาด จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการผลิตผักเชิงการค้าที่เกษตรกรหรือผู้ประกอบการจำเป็นต้องเข้าใจระบบ และรูปแบบของการซื้อขาย เพื่อให้สามารถบริหารจัดการผลผลิตให้คงคุณภาพจนถึงมือผู้บริโภค

ระบบตลาดของประเทศไทย แบ่งเป็น

1. ตลาดที่เกษตรกรเป็นผู้ขายตรงสู่ผู้บริโภค มีทั้งที่เกษตรกรเป็นผู้นำผลผลิตไปจำหน่ายเองที่ตลาดท้องถิ่น หรือจำหน่ายหน้าสวนของตนเอง แต่ในปัจจุบันด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี เกษตรกรส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ จะจำหน่ายผลผลิตโดยตรงถึงผู้บริโภคด้วยตนเองโดยผ่านตลาดโซเชียล ซึ่งเป็นกลุ่มของสังคมแห่งโลกออนไลน์ ที่จะมีการทำโฆษณาประชาสัมพันธ์ และซื้อขาย ผ่านสื่อโซเชียลต่าง ๆ

2. ตลาดที่เกษตรกรจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง เกษตรกรผู้ปลูกพืชผักส่วนใหญ่มักจะจำหน่ายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง เนื่องจาก สะดวก ขายได้ไว ไม่ต้องไปขายเองที่ตลาด ซึ่งการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง มีทั้งในรูปแบบเหมาสวนที่พ่อค้าคนกลางมาเก็บผลผลิต และนำไปจำหน่ายเอง หรือแบบที่เกษตรกรเก็บผลผลิตใส่ถุงบรรจุภัณฑ์ตามขนาดที่ได้ตกลงกันและพ่อค้าจะมารับที่หน้าสวนหรือสถานที่ได้นัดหมายกัน

3. ตลาดที่ตั้งเป็นสหกรณ์ ในระบบนี้ สหกรณ์เป็นผู้รวบรวมผักจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิก เพื่อนำมาคัดขนาด ตัดแต่ง บรรจุ และจำหน่ายให้กับลูกค้าโดยผ่านในนามของสหกรณ์ ดังนั้น สหกรณ์จะเป็นผู้จัดการจัดการในเรื่องราคา ชนิดพืชผัก และปริมาณรับซื้อ รวมถึงการปันผลกำไรให้แก่เกษตรกรตามเงื่อนไขของการดำเนินการในรูปแบบสหกรณ์ ซึ่งในปัจจุบัน รัฐบาลได้ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการการผลิต การตลาดร่วมกัน ซึ่งมีกลุ่มเกษตรกรในลักษณะนี้ที่ได้ตกลงซื้อขายล่วงหน้ากับผู้รับซื้อ และได้รวบรวมผลผลิตจากสมาชิกในกลุ่มเพื่อนำมาบริหารจัดการและจำหน่ายให้กับผู้รับซื้อตามที่ได้ตกลงกันไว้

4. ตลาดที่เกษตรกรทำสัญญาล่วงหน้ากับผู้รับซื้อ เป็นตลาดในระบบเกษตรพันธสัญญา ส่วนใหญ่เป็นการซื้อขายที่ได้ตกลงกันล่วงหน้าระหว่างเกษตรกรและผู้รับซื้อ โดยผู้รับซื้อส่วนใหญ่จะเป็นผู้ให้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา และปัจจัยอื่น ๆ ที่จำเป็นให้แก่เกษตรกรก่อน และจะหักคืน เมื่อเกษตรกรนำผลผลิตมาจำหน่ายให้ ซึ่งราคาในการซื้อขายได้มีการตกลงกันไว้ล่วงหน้าแล้ว

ปัจจุบันภาครัฐมีนโยบาย “ตลาดนำการผลิต” ที่ช่วยให้เกษตรกรไม่ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และยังเป็นการยกระดับเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการ รู้จักวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีการเจรจาตกลงซื้อขายผลผลิตกับผู้รับซื้อล่วงหน้า ซึ่งรูปแบบการซื้อขายในลักษณะนี้เป็นที่ต้องการของผู้รับซื้อหลายแห่ง ได้แก่ ตลาดโมเดิร์นเทรด โรงพยาบาล และโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น เนื่องจากการลดต้นทุนของผู้รับซื้อ สามารถได้ผลผลิตโดยตรงกับเกษตรกร ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง หรือผู้รวบรวม ซึ่งส่วนใหญ่มักมีหลายราย และจะบวกราคาเพิ่มขึ้นเป็นทอด ๆ ทำให้ราคาปลายทางสูงมาก ขณะที่เกษตรกรยังคงได้ราคาที่ดี แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบการซื้อขายตรงกับเกษตรกรยังคงพบปัญหาในเรื่องของชนิด และปริมาณของผลผลิตไม่เพียงพอตามที่ได้ตกลงไว้เป็นหลัก ด้วยสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ผลผลิตได้รับความเสียหายจากการระบาดของศัตรูพืช การเกิดภัยธรรมชาติ และกำลังการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้รับซื้อ เป็นต้น

ลักษณะของพืชผักที่ผู้บริโภคต้องการ

1. **รสชาติและเนื้อสัมผัส (Taste and Texture)** ตรงตามกลุ่มผู้บริโภค ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความผันแปรทางธรรมชาติ ความชอบ พฤติกรรม วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น และประสบการณ์ของผู้บริโภค

2. **เม็ดสี (Pigment)** ผู้บริโภคบางกลุ่มต้องการคุณสมบัติของเม็ดสีในพืชผักบางชนิดที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ เช่น เม็ดสีในกลุ่มแอนโธไซยานินส์ (Anthocyanins) มีประโยชน์ต่อสุขภาพของผู้บริโภค เม็ดสีสีเหลืองในกลุ่มแคโรทีนอยด์ (Carotenoids) โดยเฉพาะเบต้าแคโรทีน (β -carotene) สามารถเปลี่ยนเป็นวิตามินเอได้ในร่างกายมนุษย์

3. การเก็บรักษา ผู้บริโภคต้องการให้พืชผักมีอายุการเก็บรักษาที่คงสภาพรูปร่าง ลักษณะเนื้อ รสชาติ และคุณค่าทางอาหารให้นานที่สุด เพื่อที่จะสามารถเก็บได้นานขึ้น นอกจากนี้เกษตรกรผู้ผลิตเอง ก็มีความต้องการในข้อนี้เช่นเดียวกัน เพื่อที่จะได้มีระยะเวลาในการขายผลิตผลนานขึ้นส่งผลต่อรายได้ของเกษตรกร

4. ปริมาณสารอาหาร ผู้บริโภคในปัจจุบันคำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการที่จะได้รับจากการบริโภค โดยเฉพาะกลุ่มผู้บริโภคที่รักสุขภาพ และรักสิ่งแวดล้อม จนทำให้เกิดอาหารประเภท “โปรตีนทางเลือก” ซึ่งโปรตีนทางเลือกจากพืช เป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เนื่องจากดีต่อสุขภาพตรงที่เรานั่นกินผัก ผลไม้ และธัญพืชเป็นหลัก นำไปผ่านกระบวนการแปรรูปให้น้อยที่สุด เพื่อลดการใช้ทรัพยากรพลังงาน แต่ยังคงได้รับสารอาหารที่จำเป็นต่อสุขภาพครบถ้วน สำหรับดีต่อสิ่งแวดล้อมคือ ช่วยลดการบริโภคเนื้อสัตว์เท่ากับช่วยลดการปล่อยก๊าซมีเทนจากการเลี้ยงสัตว์ที่มีผลต่อภาวะเรือนกระจก

5. ความปลอดภัย ผู้บริโภคต้องการผลผลิตพืชผักที่มีความปลอดภัยจากสารเคมีกำจัดโรค และแมลง รวมถึงสารปนเปื้อนต่าง ๆ ดังนั้น เกษตรกรควรปฏิบัติตามแนวทางในการทำการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดี และปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนด

ข้อควรระวังสำหรับการผลิตผักเชิงการค้า ดังนี้

1. การปลูกผักเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ต้องมีการดูแลอย่างดี ดังนั้น การผลิตผักเชิงการค้า จำเป็นต้องวางแผนการผลิต เพื่อให้มีผลผลิตที่เพียงพอ และมีมาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด

2. เกษตรกรหรือผู้ประกอบการ ควรมีการบริหารจัดการตลาดหลายช่องทาง เพื่อลดความเสี่ยงด้านการตลาด

3. กำลังการผลิตมีจำกัด ส่งผลให้ผลผลิตมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

4. คุณภาพของผลผลิตพืชผักเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญ เรื่องการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ได้แก่ การขนส่ง บรรจุภัณฑ์ การเก็บรักษา เป็นต้น

มาตรฐานตลอดห่วงโซ่คุณค่า

ปัจจุบันผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสินค้าที่ปลอดภัย ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะการส่งออกสินค้าเกษตรจำเป็นต้องมีความปลอดภัยตั้งแต่กระบวนการผลิตในแปลง การคัด บรรจุ และการขนส่งจนถึงมือผู้บริโภค ดังนั้น การผลิตผักเชิงการค้า ผู้ผลิตควรมีความรู้ ความเข้าใจด้านมาตรฐานตลอดห่วงโซ่คุณค่า เพื่อสามารถเพิ่มมูลค่าและช่องทางการแข่งขันให้กับสินค้าพืชผักได้ นอกจากนี้ ยังควรมีระบบการจัดการที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับถึงแหล่งที่มาของสินค้า เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและการไว้วางใจของผู้บริโภค อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรอีกด้วย

มาตรฐานสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่าคืออะไร ?

มาตรฐานสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่า มาจากคำว่า

“มาตรฐาน” หมายถึง มาตรฐานบังคับหรือมาตรฐานทั่วไป แล้วแต่กรณี

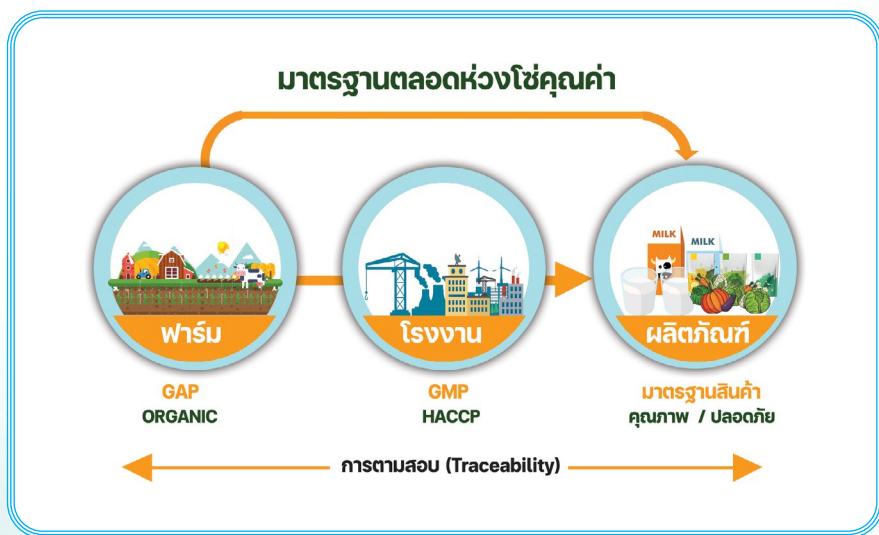
“สินค้าเกษตร” หมายถึง ผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์อันเกิดจากการกลั่นกรองการประมง การปศุสัตว์ หรือการป่าไม้ และผลพลอยได้ของผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

“ห่วงโซ่คุณค่า” หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกันเพื่อร่วมสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ ห่วงโซ่คุณค่านั้นเริ่มต้นตั้งแต่เรื่องของวัตถุดิบ เช่น เริ่มตั้งแต่การจัดการวัตถุดิบ การขนส่งเพื่อนำวัตถุดิบเข้าสู่กระบวนการผลิต ผลิตแล้วจะจัดจำหน่ายอย่างไร จัดส่งสินค้าอย่างไร และมีการบริการหลังการขายอย่างไร เป็นต้น

ดังนั้น “มาตรฐานสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่า” หมายถึง มาตรฐานที่มาจากข้อกำหนดต่าง ๆ ของกิจกรรมทางการเกษตรในแต่ละกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ และเชื่อมโยงกัน ตั้งแต่กระบวนการผลิต การจัดการผลผลิตไม่ว่าจะเป็นการคัด ตัดแต่ง บรรจุ และการขนส่งจนถึงมือผู้บริโภค ดังนั้นหากผู้ผลิตผักเชิงการค้า สามารถปฏิบัติตามแต่ละมาตรฐานตลอดห่วงโซ่คุณค่านี้ จะทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณค่า มีความน่าเชื่อถือ และเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างแน่นอน

มาตรฐานตลอดห่วงโซ่คุณค่า

มาตรฐานสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่า (กุลพิพิทย์, 2565)

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานตลอดห่วงโซ่คุณค่า เริ่มจากกระบวนการผลิตในแปลง/ฟาร์ม การจัดการในสถานประกอบการหรือโรงงานผลิต และการตรวจสอบย้อนกลับ ดังนี้

1. ฟาร์มที่ได้มาตรฐาน

เป็นการจัดการระบบการผลิตที่ได้มาตรฐาน ในเอกสารเล่มนี้จะกล่าวถึงมาตรฐานสินค้าเกษตร ภายใต้พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 ที่ได้กำหนดมาตรฐานเป็น 2 รูปแบบ คือ มาตรฐานสินค้าและมาตรฐานระบบ

 1.1 มาตรฐานสินค้าเกษตร คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1.1.1 สินค้าเกษตรหรือวิธีการหรือกรรมวิธีผลิตสินค้าเกษตร ที่เกี่ยวกับคุณภาพส่วนประกอบ โครงสร้าง มิติ ขนาด แบบ รูปร่าง น้ำหนัก ประสิทธิภาพ สมรรถนะ ความทนทาน ความบริสุทธิ์ ความปลอดภัย สุขอนามัย หรือสุขอนามัยพืช หรือลักษณะอื่นที่เกี่ยวข้อง

1.1.2 ทึบห่อ การบรรจุหีบห่อ การทำเครื่องหมายหรือฉลากที่เกี่ยวกับสินค้าเกษตร

1.1.3 ระบบการจัดการคุณภาพ ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม หรือระบบอื่นใดที่คณะกรรมการกำหนดที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตร

1.1.4 การตรวจสอบ การประเมิน การทดสอบ การทดลอง การวิเคราะห์หรือการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ

1.2 มาตรฐานระบบ คือ มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิตระบบการจัดการคุณภาพ ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม หรือระบบอื่นใดที่เกี่ยวข้องสินค้าเกษตรจากการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรของไทย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1.2.1 มาตรฐานระบบผลิตพืชผักปลอดภัย ได้แก่ การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืชอาหาร (Good Agricultural Practices for Food Crop: GAP) มีข้อกำหนดหลัก 8 ข้อ ดังนี้

1) น้ำที่ใช้ ต้องมาจากแหล่งน้ำที่ไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนสิ่งที่เป็นอันตรายต่อผลผลิต

2) พื้นที่ปลูก ต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนสิ่งที่เป็นอันตรายต่อผลผลิต

3) วัตถุดิบอันตรายทางการเกษตร มีการจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ในสถานที่ที่ปิดมิดชิด ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรู้ และใช้วัตถุดิบอันตรายทางการเกษตรที่ถูกต้องตามคำแนะนำหรือตามฉลากที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการ

4) การจัดการกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว มีแผนควบคุมการผลิต มีการจัดการที่ดีในการใช้ปุ๋ยและสารปรับปรุงดิน

5) การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวตามอายุที่เหมาะสมและถูกสุขลักษณะ ตามความต้องการของตลาดหรือข้อกำหนดของคู่ค้า

6) การพักผลผลิต การขนย้าย และการเก็บรักษา มีการจัดการสถานที่ วิธีการขนย้าย การพักผลผลิต และ/หรือการเก็บรักษา อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ และถูกสุขลักษณะ

7) บุคลากร ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรู้ ความเข้าใจหรือได้รับการฝึกอบรมสุขลักษณะส่วนบุคคล เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง

8) เอกสาร บันทึกข้อมูล และการตรวจสอบ มีการบันทึกข้อมูล การใช้สารเคมี ประวัติการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลผู้รับซื้อผลผลิต การปฏิบัติงาน ก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว และเก็บรักษาข้อมูลการปฏิบัติงานและเอกสารสำคัญ อย่างน้อย 2 ปี ของการผลิตติดต่อกัน หรือตามที่ลูกค้าต้องการ

1.2.2 มาตรฐานระบบผลิตพืชผักอินทรีย์ มาตรฐานสินค้าอินทรีย์ มีการรับรองทั้งในและต่างประเทศ ได้แก่ มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ IFOAM หรือ IFOAM Accredited มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (EU) มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดา มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ญี่ปุ่น และมาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ของ ประเทศไทย เป็นต้น

สำหรับมาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย หรือ Organic Thailand เป็นระบบการจัดการด้านการเกษตรแบบองค์รวม ที่เกื้อหนุน ต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ มีข้อกำหนดในการตรวจรับรอง 9 ข้อ ดังนี้

1) **พื้นที่** พื้นที่ปลูกและแหล่งน้ำไม่มีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อน สารเคมี/โลหะหนัก และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม กำหนดระยะเวลาปรับเปลี่ยน ต้องหยุดการใช้สารเคมีสำหรับพืชล้มลุกอย่างน้อย 12 เดือน และพืชยืนต้น 18 เดือน

2) **การวางแผนการจัดการ** จัดทำแนวกันชน เช่น ปลูกพืช กันชน ทำคันดินหรือร่องระบายน้ำเพื่อป้องกันการปนเปื้อนสารเคมี/โลหะหนัก จากบริเวณข้างเคียง วางแผนระบบการผลิตและชนิดพืชปลูกที่เหมาะสมกับ สภาพพื้นที่ ฤดูกาลผลิต และใช้พันธุ์ต้านทานศัตรูพืช

3) **เมล็ดพันธุ์และส่วนที่ใช้ขยายพันธุ์** ต้องมาจากระบบ การผลิตพืชอินทรีย์และไม่ใช้พันธุ์ที่ได้จากการดัดแปลงพันธุกรรมหรือผ่านการ ฉายรังสี

4) การจัดการและการปรับปรุงบำรุงดิน ปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืช โดยการปลูกพืชหมุนเวียน หรือพินทุและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินด้วยอินทรีย์วัตถุ หรือใช้วัสดุปรับปรุงบำรุงดินที่มาตรฐานกำหนดหรือได้รับการยอมรับจากหน่วยงาน

5) การจัดการศัตรูพืช ควบคุมศัตรูพืชก่อนปลูก และในระยะที่พืชเจริญเติบโตด้วยวิธีเขตกรรม วิธีกล ชีววิธี และพืชสมุนไพรแบบผสมผสาน หรือใช้สารที่มาตรฐานกำหนดหรือได้รับการยอมรับจากหน่วยรับรอง

6) การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ใช้อุปกรณ์และภาชนะที่ปราศจากการปนเปื้อนสารพิษ วัตถุอันตราย และพาหะนำโรค ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจในการเก็บเกี่ยวและไม่ปะปนกับผลผลิตทั่วไป

7) การบรรจุหีบห่อ การเก็บรักษาและการขนส่ง ต้องไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อน ที่ไม่ให้สูญเสียความเป็นอินทรีย์

8) การแสดงสลากและการกล่าวอ้าง ใช้ใบรับรองเพื่อการจำหน่ายให้ถูกต้องตรงกับชนิดพืช ปริมาณผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ สอดคล้องกับขนาดพื้นที่ที่ได้รับการรับรอง การแสดงเครื่องหมายรับรอง รวมถึงการแสดงสลากต้องมีรายละเอียดตามที่มาตรฐานกำหนด

9) การบันทึกข้อมูลการผลิตและการทวนสอบ บันทึกข้อมูลการปฏิบัติงาน ข้อมูลการผลิตภายในฟาร์มอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจุบัน มีหลักฐานที่สามารถตามสอบย้อนกลับถึงแหล่งผลิตได้และต้องเก็บบันทึกหลักฐาน รวมถึงเอกสารไว้เพื่อการทวนสอบอย่างน้อย 1 รอบการรับรอง

2. สถานประกอบการ/โรงงานผลิตที่ได้มาตรฐาน

การผลิตผักเชิงการค้า ไม่เพียงให้ความสำคัญกับผลผลิตที่ปลอดภัย ได้มาตรฐานเท่านั้น ยังจำเป็นต้องคำนึงถึงมาตรฐานในการปฏิบัติสำหรับการผลิตอาหาร รวมถึงการคัด ตัดแต่ง บรรจุผลผลิตพืชผักก่อนจำหน่ายให้กับผู้บริโภค ซึ่งส่วนใหญ่ จะเป็นตลาดโมเดิร์นเทรด หรือตลาดส่งออก เนื่องจาก เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอาหารที่มีผลต่อผู้บริโภค จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีมาตรฐานในการบังคับใช้ ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหาร และยา

หลักวิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (Good Manufacturing Practice : GMP) เป็นมาตรฐานบังคับใช้ตามกฎหมายให้ผู้ผลิตนำไปปฏิบัติและพัฒนาสถานที่ผลิต ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด มีเป้าหมายเพื่อยกระดับการคุ้มครองผู้บริโภค ให้ทัดเทียมสากล ประกาศกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วย GMP ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผักเชิงการค้า ดังนี้

2.1 ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เลขที่ 386 พ.ศ. 2560

เรื่อง กำหนดวิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และเก็บรักษาผักหรือผลไม้สด บางชนิด และการแสดงฉลาก มีข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจรับรอง 6 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 สถานที่ตั้งอาคาร หรือบริเวณผลิต (11 คะแนน)

หมวดที่ 2 เครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต (10 คะแนน)

หมวดที่ 3 การควบคุมกระบวนการผลิต (30 คะแนน)

หมวดที่ 4 การสุขาภิบาล (13 คะแนน)

หมวดที่ 5 การบำรุงรักษาและทำความสะอาด (6 คะแนน)

หมวดที่ 6 บุคลากรและสุขลักษณะผู้ปฏิบัติงาน (10 คะแนน)

สังเกตได้ว่า หมวดที่ 3 การควบคุมกระบวนการผลิต เป็นประเด็นที่ให้ความสำคัญมากที่สุด โดยการควบคุมกระบวนการผลิต ครอบคลุมถึง (1) การคัดเลือกวัตถุดิบที่มีคุณภาพและความปลอดภัยตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด (2) การควบคุมกระบวนการผลิต (คัดและบรรจุ) ในกรณีที่มีการใช้วัตถุดิบอาหาร และสารเคมีล้างทำความสะอาด และ(3) การบ่งชี้ หรือระบุรุ่นการผลิต หรือวันที่ผลิตเพื่อการตามย้อนกลับ (Traceability)

2.2 ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 420) พ.ศ. 2563

ออกตามความในพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เรื่อง วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาอาหาร ข้อกำหนดตามประกาศฉบับนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อกำหนดพื้นฐาน เป็นการบังคับใช้กับอาหารทุกประเภท เพื่อให้ผู้ผลิตมีมาตรการป้องกันการปนเปื้อน หรือลด หรือขจัดอันตราย ทั้งทางด้านกายภาพ เคมี และจุลินทรีย์ จากสิ่งแวดล้อม อาคารผลิต เครื่องมือเครื่องจักร หรืออุปกรณ์การผลิต ภาชนะบรรจุ ผู้ปฏิบัติงาน ในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน รวมทั้งการจัดการสุขาภิบาล และสุขลักษณะส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 ข้อกำหนดเฉพาะ เป็นข้อกำหนดที่ต้องประเมินเพิ่มเติม ในกรณีที่ผลิตอาหารที่มีกรรมวิธีเฉพาะ ได้แก่ (1) น้ำบริโภคในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิท น้ำแร่ธรรมชาติและน้ำแข็ง (2) ผลิตภัณฑ์นมพร้อมบริโภคชนิดเหลวพาสเจอร์ไรส์ และ (3) อาหารในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิทชนิดกรดต่ำ และชนิดที่ปรับกรด

นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุขได้ยอมรับมาตรฐานสินค้าเกษตร จำนวน 4 มาตรฐานให้เทียบเท่าหรือไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในบัญชีหมายเลข 2 ท้ายประกาศกระทรวงสาธารณสุข เลขที่ 386 พ.ศ. 2560 เรื่อง กำหนดวิธีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และเก็บรักษาผักหรือผลไม้สดบางชนิด และการแสดงฉลาก ได้แก่

มาตรฐานที่ 1. การปฏิบัติที่ดีสำหรับการผลิตผักและผลไม้สดตัดแต่งพร้อมบริโภค มกษ. 9039-2556

มาตรฐานที่ 2. การปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงรวบรวมผักหรือผลไม้สด มกษ. 9047-2560

มาตรฐานที่ 3. การปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงคัดบรรจุผักและผลไม้สด มกษ. 9035-2563

มาตรฐานที่ 4. ระบบการวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุมและแนวทางการนำไปใช้ มกษ. 9024-2564

3. การตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability)

เป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภคมั่นใจ เพราะสามารถทราบแหล่งที่มาของผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์นั้น ๆ การตรวจสอบย้อนกลับมีความสัมพันธ์กับการแสดงฉลาก ซึ่งเป็นหนึ่งในข้อกำหนดของประกาศสาธารณสุขที่ฉลากจะต้องระบุสิ่งต่อไปนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการตามสอบย้อนกลับ

○ **3.1 ชื่อและที่ตั้ง** ของผู้ผลิต หรือผู้นำเข้า หรือสำนักงานใหญ่ แล้วแต่กรณี

○ **3.2 เลขสถานที่ผลิต หรือเลขสถานที่นำเข้า** แล้วแต่กรณี โดยแสดงกลุ่มตัวเลขอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมและมีขนาดไม่เล็กกว่า 2 มิลลิเมตร สีของตัวเลขตัดกับสีพื้นกรอบ

3.3 รหัสสัญลักษณ์ หรือรูปแบบใด ๆ ที่บ่งชี้ฐานการผลิต เช่น QR CODE / Barcode / เลขรหัสที่กำหนดโดยผู้ผลิตเอง

มาตรฐานสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่า จึงเป็นช่องทางในการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรทุกประเภท เพิ่มโอกาสแข่งขันทางการตลาด การที่จะได้มาซึ่งสินค้าที่มีความปลอดภัยตลอดห่วงโซ่คุณค่า จะต้องเริ่มต้นจากระบบการผลิตและการจัดการที่ดี มีมาตรฐาน ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

การเพิ่มมูลค่าสินค้าพืชผัก

การเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร เป็นวิธีการที่สำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากผลผลิตที่มีด้วยการทำให้ผลผลิตนั้นมีคุณค่าเป็นที่รู้จัก และเป็นที่ต้องการของตลาด การเพิ่มมูลค่าในสินค้าพืชผักสามารถทำได้ตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่กระบวนการผลิต การจัดการผลผลิตในสถานประกอบการ การแปรรูป และการวางจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค โดยเกษตรกรต้องเรียนรู้ความต้องการของตลาด และวางแผนการผลิตให้ได้ตามที่ตลาดต้องการ ยกตัวอย่าง เช่น ตลาดต้องการผลผลิตพืชผักที่สด ปลอดภัย เกษตรกรต้องมีการผลิตที่ปลอดภัย มีการเก็บรักษาที่ถูกต้องและเหมาะสม และหากผลผลิตนั้นได้มาตรฐาน ผ่านการรับรองกระบวนการผลิต ยิ่งทำให้ตลาดหรือผู้ซื้อเชื่อมั่นในผลผลิตของเรามากยิ่งขึ้น

การเพิ่มมูลค่าสินค้าพืชผัก สามารถทำได้หลายวิธีขึ้นกับความต้องการของตลาด ได้แก่ การพัฒนาการผลิตให้ได้คุณภาพ/มาตรฐาน การแปรรูป การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การสร้างแบรนด์/อัตลักษณ์ การผลิตเพื่อบริการการท่องเที่ยว การโฆษณาประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งในแต่ละวิธีการมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การผลิตพืชผักให้ตรงกับความต้องการของตลาด

การผลิตพืชผักให้ตรงกับความต้องการของตลาดเฉพาะกลุ่มหรือ Niche Market ที่มีความต้องการแบบเฉพาะเจาะจง ทั้งในเรื่องมาตรฐานและชนิดพืชผัก ได้แก่

○ **1.1 ตลาดคนรักสุขภาพ** ต้องการผลผลิตพืชผักที่ปลอดภัย กระบวนการผลิตผ่านการรับรองมาตรฐานต่าง ๆ เช่น GAP อินทรีย์

○ **1.2 ตลาดเวชภัณฑ์** ต้องการผลผลิตพืชผักเพื่อนำไปเป็นวัตถุดิบทางการแพทย์

○ **1.3 ตลาดเวชสำอาง** ต้องการผลผลิตพืชผักเพื่อนำไปเป็นวัตถุดิบที่ใช้ทำเครื่องสำอาง

2. การพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานสินค้าพืชผัก

การผลิตสินค้าพืชผักให้ได้มาตรฐาน เป็นการเพิ่มโอกาส และช่องทางการจำหน่ายสินค้าพืชผักทั้งใน และต่างประเทศให้มากขึ้น ซึ่งมาตรฐานที่รับรองกระบวนการผลิตมีหลายแบบตามความต้องการของผู้บริโภคแต่ละกลุ่ม ดังนี้

○ **2.1 การผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม** (GOOD AGRICULTURAL PRACTICES : GAP) เป็นมาตรฐานที่ครอบคลุมการผลิตสินค้าเกษตรอย่างครบวงจร ตั้งแต่ปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิต การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุหีบห่อ รวมถึงการขนส่ง

○ **2.2 เกษตรอินทรีย์** (ORGANIC) เป็นมาตรฐานรับรองแหล่งผลิตพืชผักที่ปลูกโดยไม่ใช้สารเคมี เน้นความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ โดยเน้นกระบวนการปฏิบัติ ในเรื่องการปรับปรุงดิน หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุพิษจากการสังเคราะห์ และไม่ใช้พืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์ที่ได้มาจากเทคนิคการดัดแปลงพันธุกรรม

○ **2.3 มาตรฐานอาหารฮาลาล** (Halal) เพื่อให้ผลิตภัณฑ์อาหารผ่านกรรมวิธีในการทำ ผสม ประคบ หรือแปรรูปตามศาสนบัญญัติของศาสนาอิสลาม เพื่อความมั่นใจในการบริโภคของชาวมุสลิม

○ **2.4 หลักวิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร** (Good Manufacturing Practice : GMP) เป็นมาตรฐานการผลิตและควบคุมเพื่อให้ผู้ผลิตปฏิบัติตามผลิตอาหารได้อย่างปลอดภัยโดยเน้นการป้องกันและขจัดความเสี่ยงที่อาจจะทำให้อาหารเป็นพิษ เป็นอันตรายหรือเกิดความไม่ปลอดภัยแก่ผู้บริโภค

3. การแปรรูปหรือการถนอมอาหาร

เป็นวิธีการเพิ่มมูลค่าสินค้าพืชผักให้มีราคาสูงกว่าเดิม และทำให้พืชผักสามารถเก็บได้นานขึ้น ลดผลกระทบที่เกิดจากราคาผลผลิตตกต่ำในภาวะพืชผักล้นตลาด อีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายในการขนส่งที่น้อยลง เนื่องจากผลผลิตพืชผักที่แปรรูปแล้วจะมีขนาดเล็กลง โดยมีวิธีการแปรรูปหรือการถนอมอาหาร ดังนี้

- **3.1 การอบ** เช่น ผักอบกรอบ
- **3.2 การทอด ต้ม นึ่ง ลวก เเผา คั่ว พร้อมบริโภค** เช่น ฟักทองนึ่ง ผักลวกเคียงน้ำพริก มะเขือเผา
- **3.3 การแช่แข็ง** เช่น ถั่วลันเตาแช่แข็ง ข้าวโพดหวานแช่แข็ง
- **3.4 การทำเค็ม โดยหมักเกลือ** เช่น ไชโป้ว ผักกาดแห้ง
- **3.5 การหมัก** เช่น กิมจิ
- **3.6 การดอง** เช่น ผักกาดดอง ผักเสี้ยนดอง
- **3.7 การตากแห้ง** เช่น พริกแห้ง
- **3.8 การทำน้ำพริก** เช่น น้ำพริกแกง น้ำพริกตาแดง

4. การพัฒนาบรรจุภัณฑ์

การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่โดดเด่นหรือสร้างสรรค์ คือ การสร้างความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้สินค้าด้วยบรรจุภัณฑ์ เพราะเมื่อใดก็ตามที่มีสินค้าเหมือนกันคุณภาพใกล้เคียงกัน สิ่งที่ผู้บริโภคจะตัดสินใจซื้อสินค้านั้น คือบรรจุภัณฑ์ที่มีความแปลกใหม่กว่า มีประโยชน์ในการใช้มากกว่า สวยงามกว่า เปิดปิดสะดวกกว่า ทำให้สินค้าดูมีคุณภาพมากกว่าของคู่แข่ง หรืออาจจะใช้บรรจุภัณฑ์ที่ผลิตจากธรรมชาติแทนการใช้โฟม หรือพลาสติก อีกทั้งบรรจุภัณฑ์มีหน้าที่ป้องกันการกระทบกระเทือนของสินค้า เพื่อไม่ให้สินค้าเกิดความเสียหาย ป้องกันสิ่งแปลกปลอมที่จะปนเปื้อนลงไปในสินค้านั้นระหว่างการขนส่ง เป็นตัวบอกเล่าเรื่องราวผลิตภัณฑ์ที่บรรจุอยู่ภายในโดยเป็นตัวแทนของผู้ขาย และบรรจุภัณฑ์ยังเป็นตัวกระตุ้นยอดขายและกำไร โดยประเภทบรรจุภัณฑ์ มีดังนี้

- **4.1 บรรจุภัณฑ์พลาสติก** เช่น ขวดพลาสติก ถังพลาสติก
- **4.2 บรรจุภัณฑ์กระดาษ** เช่น กล่องกระดาษ ลังกระดาษ กล่องลูกฟูก
- **4.3 บรรจุภัณฑ์โลหะ** เช่น กระป๋อง ฟลอยด์
- **4.4 บรรจุภัณฑ์แก้ว** เช่น ขวดแก้ว ขวดน้ำพริก
- **4.5 บรรจุภัณฑ์ไม้** เช่น กล่องไม้จริง กล่องไม้อัด

5. การสร้างแบรนด์ (Branding)/อัตลักษณ์สินค้า

เป็นการทำให้ตลาดหรือผู้บริโภครู้จักสินค้าของผู้ผลิต ทำให้เกิดการจดจำว่าสินค้านี้มีคุณภาพอย่างไร มีความโดดเด่นเหนือคู่แข่งอย่างไร และจะช่วยส่งผลให้การขายสินค้ามีความง่ายขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคทราบอยู่แล้ว และสามารถคาดหวังได้ว่าถ้าซื้อสินค้าไปแล้วจะมีคุณภาพอย่างไร อีกทั้งยังช่วยเพิ่มมูลค่าของสินค้าอีกด้วย เทคนิคในการสร้างแบรนด์สินค้า มีดังนี้

○ **5.1 ชื่อแบรนด์** ต้องสื่อถึงผลิตภัณฑ์เพื่อบอกให้ผู้บริโภคทราบว่าสินค้าคืออะไร มีความดึงดูด มีจุดเด่น และมีจุดยืนของตัวเอง และมีจุดยืนของตัวเองให้ได้มากที่สุด สร้างการรับรู้ เข้าใจง่าย เกิดการจดจำ

○ **5.2 กำหนดเป้าหมายการสร้างแบรนด์ให้ชัดเจน** ก่อนอื่นต้องรู้ว่าสินค้าเกษตรของเรานั้นต้องการขายใคร ต้องการให้ใครจดจำ สร้างความเป็นตัวของตัวเองลงไปแบรนด์สินค้า

○ **5.3 สร้างแบรนด์หรือตราสินค้า** ต้องสื่อถึงตัวตนและดึงดูด สะท้อนให้เห็นตัวตนของแบรนด์มากที่สุด

○ **5.4 การสร้างแบรนด์ที่มีเรื่องราว** จะสร้างการจดจำและความประทับใจแบรนด์จากเรื่องราว

○ **5.5 อย่าเดินตามคู่แข่ง** จงวิเคราะห์หาจุดเด่นของแบรนด์สินค้า และหาความแตกต่างจากคู่แข่ง

6. สร้างมูลค่าเพิ่มด้านการบริการท่องเที่ยว

เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการบริการ และการแปรรูปผลผลิตพืชผัก เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว จะเป็นการสร้างรายได้เพิ่มให้กับการผลิตสินค้าพืชผัก และผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผลผลิตพืชผัก โดยมีรูปแบบ ดังนี้

- **6.1 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร** เช่น การดูงานแปลงผักอินทรีย์
- **6.2 การนำผลิตภัณฑ์แปรรูปมาขายในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน**
- **6.3 นำผลผลิตพืชผักมาประกอบอาหารขายนักท่องเที่ยว**

(From Farm to Table)

7. การโฆษณาประชาสัมพันธ์

การสร้างกระแสผ่านการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าพืชผักไม่ต่างจากการโฆษณาสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์สร้างกระแสความนิยมเพื่อกระตุ้นให้ตลาดเติบโตแบบก้าวกระโดดได้ และเป็นการกระตุ้นความอยากซื้อของผู้บริโภค ทำให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้กับเกษตรกร มีรูปแบบ ดังนี้

- **7.1 การรณรงค์** เช่น การรณรงค์บริโภคผักอินทรีย์
- **7.2 สื่อประชาสัมพันธ์** เช่น แผ่นพับ เอกสาร วิทยุ โทรทัศน์
- **7.3 สื่อออนไลน์** เช่น Facebook Youtube Tiktok instagram Line
- **7.4 การประกวด** เช่น การประกวดพืชผัก

การส่งเสริมการผลิตพืชผักครบวงจร

ภายใต้แนวคิด “ตลาดนำการผลิต”

กรณีศึกษา “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาคร่วมใจพัฒนา อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

1. ความเป็นมา

กรมส่งเสริมการเกษตร และเทสโก้ โลตัส ดำเนินการร่วมกันภายใต้ นโยบายของรัฐบาล “ตลาดนำการผลิต” ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบาย การดำเนินงานของเทสโก้ โลตัส “รับซื้อผลิตผลทางการเกษตรโดยตรงจากเกษตรกร (direct sourcing)” โดยมุ่งเน้นเกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าภายใต้ การส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ที่มีศักยภาพ และมีความพร้อมในการจำหน่าย ผลผลิตให้กับเทสโก้ โลตัส จึงได้คัดเลือกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาคร่วมใจพัฒนา ตำบลนาคู อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่นอกจากจะมีการผลิต พืชผักเชิงการค้าอยู่แล้ว ยังมีศักยภาพในเรื่องระบบโลจิสติกส์ เนื่องจาก อยู่ใกล้ จุดกระจายสินค้าของเทสโก้ โลตัส ณ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อย่างไรก็ตาม รูปแบบการผลิตพืชผักของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาคร่วมใจพัฒนา ในระยะแรก เป็นแบบปลูกตามความเคยชิน และจำหน่ายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลาง ส่งผลให้ประสบปัญหาหาราคาผลผลิตผันผวน ขาดอำนาจต่อรอง และไม่สามารถ วางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการผลิตยังขาดระบบบริหารจัดการด้านคุณภาพ มาตรฐานสินค้าและการจัดการ หลังการเก็บเกี่ยว การดำเนินงานครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพของเกษตรกร ให้สามารถวางแผนการผลิตและบริหารจัดการผลผลิตให้สอดคล้องกับ ความต้องการของตลาด มีความรู้และความเข้าใจด้านการบริหารจัดการต้นทุน สามารถเจรจาต่อรองราคากับผู้รับซื้อได้อย่างเหมาะสม

2. รูปแบบการบริหารจัดการ

ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาคร่วมใจพัฒนาฯ เกิดจากการบูรณาการทำงานร่วมกันของ 3 ภาคส่วนสำคัญ ได้แก่ เกษตรกร ภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งต่างมีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกันตลอดห่วงโซ่อุปทาน

2.1 บทบาทของเกษตรกร: จาก “ผู้ผลิต” สู่ “ผู้ประกอบการ”

เกษตรกรไม่ได้ทำหน้าที่เพียงปลูกผักเพื่อจำหน่าย แต่ต้องเรียนรู้การบริหารจัดการการผลิตในเชิงธุรกิจ โดยเกษตรกรได้เข้าร่วมโครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ ภายใต้ชื่อ “กลุ่มแปลงใหญ่พืชผัก ตำบลนาคู อำเภอดงหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 มีพื้นที่ดำเนินการ 205.5 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในตำบลนาคู และมีสมาชิกจำนวน 37 ราย และจดทะเบียนเป็น “วิสาหกิจชุมชนบ้านนาคร่วมใจพัฒนา” เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2561 เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการร่วมกัน กลุ่มได้มีการกำหนดกฎ ระเบียบ และโครงสร้างการบริหารงานอย่างชัดเจน พร้อมแต่งตั้งคณะกรรมการ 5 ด้าน ได้แก่ คณะกรรมการบริหารจัดการ คณะกรรมการจัดหาปัจจัยการผลิต คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพผลผลิต คณะกรรมการด้านตลาด และคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ซึ่งการทำงานในรูปแบบคณะกรรมการ ช่วยให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการงานร่วมกันได้อย่างเป็นระบบ มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน และเกิดกระบวนการตัดสินใจร่วมกันภายในกลุ่ม

นอกจากนี้ การดำเนินงานร่วมกับเทสโก้ โลตัสในครั้งนี้ เกษตรกรจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดจาก “ผลิตแล้วหาตลาด” เป็น “ผลิตตามความต้องการตลาด” โดยมีการวางแผนกำหนดชนิดพืช ปริมาณ และรอบการผลิตให้สอดคล้องกับแผนการสั่งซื้อของตลาด ทำให้ช่วยลดปัญหาผลผลิตล้นตลาด และสร้างรายได้ที่แน่นอนมากขึ้น

2.2 บทบาทของภาครัฐ: ผู้ประสาน เชื่อมโยง และพัฒนา ศักยภาพ

กรมส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เป็น “กลไกกลาง” ในการเชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรและภาคเอกชน โดยเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกพื้นที่และกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพ การสร้างความเข้าใจร่วมกัน การวางระบบบริหารจัดการ และการพัฒนา ศักยภาพเกษตรกรในทุกมิติ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ มีบทบาทสำคัญในการ

- ถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตพืชผักคุณภาพ
- สนับสนุนการจัดทำแผนการผลิต
- ส่งเสริมการผลิตพืชผักปลอดภัย
- สนับสนุนการบริหารจัดผลผลิตภายใต้โรงคัด บรรจุที่ได้มาตรฐาน
- วิเคราะห์ต้นทุนการผลิต
- ติดตามและแก้ไขปัญหาในพื้นที่
- ประสานงานระหว่างเกษตรกร ตลาด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ ภาครัฐยังสนับสนุนให้เกษตรกรได้เรียนรู้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน และตัดสินใจร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความพร้อมก่อนเริ่มดำเนินธุรกิจร่วมกับภาคเอกชน

2.3 บทบาทของภาคเอกชน: ผู้สนับสนุน และเป็นตลาดที่มีความเป็นธรรม

เทสโก้ โลตัส ทำหน้าที่เป็น “ตลาดนำการผลิต” โดยกำหนดความต้องการด้านชนิดสินค้า ปริมาณ คุณภาพ มาตรฐาน รูปแบบบรรจุภัณฑ์ การขนส่ง และการตรวจสอบคุณภาพที่ชัดเจน ทำให้เกษตรกรสามารถวางแผนการผลิตได้ล่วงหน้า นอกจากนี้ การดำเนินการร่วมกันครั้งนี้ เทสโก้ โลตัส ยังได้ให้ความรู้ และโปรแกรมการคำนวณต้นทุนการผลิตแก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถกำหนดราคาซื้อขายกันอย่างเหมาะสม อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดเงื่อนไขการรับซื้อผลผลิตทั้งให้เกษตรกรเป็นผู้เสนอราคา ชนิดพืชผัก

และปริมาณผลผลิตที่เกษตรกรสามารถดำเนินการได้ โดยมีการตกลงล่วงหน้า ประมาณ 2 – 3 เดือน หากเกษตรกรไม่สามารถดำเนินการข้อตกลงได้ เกษตรกรต้องแจ้งเทสโก้ โลตส์ให้ทราบล่วงหน้า เพื่อให้สามารถบริหารจัดการในการแก้ไขปัญหาได้ทัน

การดำเนินการดังกล่าว ทำให้เกษตรกรเรียนรู้การวางแผนการผลิต การบริหารจัดการ และการคำนวณต้นทุน เพื่อสามารถเสนอราคาได้อย่างเหมาะสม สร้างความมั่นคง และยั่งยืนในรายได้ให้แก่เกษตรกร

3. การพัฒนาระบบการผลิตแบบครบวงจร

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาคร่วมใจพัฒนาฯ ได้พัฒนาระบบบริหารจัดการ การผลิตอย่างครบวงจร ครอบคลุมทุกขั้นตอนของห่วงโซ่อุปทาน ดังนี้

3.1 การวางแผนการผลิต

กลุ่มมีการวางแผนการผลิตร่วมกับตลาด โดยกำหนดชนิด ปริมาณ และช่วงเวลาการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ช่วยลดปัญหาผลผลิต กระจุกตัวและปัญหาราคาตกต่ำ

3.2 การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานสินค้า

เกษตรกรได้รับการส่งเสริมให้ผลิตพืชผักตามมาตรฐาน GAP เพื่อสร้างความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค โดยในปี พ.ศ. 2562 มีเกษตรกรจำนวน 13 ราย 22 แปลง ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP พืชอาหาร

3.3 การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

กลุ่มมีการพัฒนาโรงคัดบรรจุ และผ่านการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติที่ดี สำหรับโรงรวบรวมผักและผลไม้สด (มกษ.9047-2560) เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2562 จากกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และผ่านการรับรองมาตรฐาน สถานที่ผลิตอาหารที่ไม่เข้าข่ายโรงงาน (สน. 1) จากสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2563 ทั้งนี้ เทสโก้ โลตส์ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงโรงคัด บรรจุ

และการติดตั้งเครื่องปรับอากาศ จำนวน 230,000 บาท ให้แก่กลุ่มเกษตรกร การดำเนินการภายใต้โครงการคัตบรจุ ที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน ช่วยให้สามารถควบคุมคุณภาพสินค้า ลดความเสียหาย และเพิ่มมูลค่าสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง ยังสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ตลาดผู้รับซื้อ

3.4 การบริหารจัดการด้านตลาด

นอกจากเกษตรกรต้องมีการวางแผนให้ได้ผลผลิตตามความต้องการของตลาดแล้ว ยังจำเป็นต้องเรียนรู้การคิดเกรด การบรรจุสินค้าลงในบรรจุภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ และการบริหารจัดการหน่วยจำหน่ายตามที่ตลาดต้องการ พร้อมทั้งบริหารต้นทุน และกำหนดราคาซื้อขายกับเทสโก้ โลตัสได้อย่างเหมาะสม การดำเนินการดังกล่าว เป็นการเพิ่มศักยภาพให้เกษตรกรในการเป็นผู้ประกอบการ

4. ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น

ผลจากการดำเนินงานภายใต้แนวคิดตลาดนำการผลิต ทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาศักยภาพอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ในช่วงเริ่มต้นการดำเนินธุรกิจร่วมกับเทสโก้ โลตัส ระหว่างเดือนกันยายน - ธันวาคม 2561 กลุ่มสามารถจำหน่ายผลผลิตได้รวม 105,462.40 กิโลกรัม สร้างรายได้รวม 1,421,052 บาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2563 จำนวนสมาชิกเพิ่มจาก 37 ราย เป็น 108 ราย (สมาชิกแปลงใหญ่ 37 ราย และ สมาชิกสมทบ 71 ราย) ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อเดือนเพิ่มจาก 35.15 ตัน เป็น 92.39 ตัน และรายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือนเพิ่มจาก 473,683.99 บาท เป็น 1,667,118.24 บาท

ความสำเร็จดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารจัดการการผลิตพืชผักเชิงการค้า จำเป็นต้องดำเนินการอย่างครบวงจร และต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง

5. Model ต้นแบบ “แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชผักครบวงจรในรูปแบบตลาดนำการผลิต”

จากการดำเนินงาน สามารถพัฒนาเป็น “แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชผักครบวงจรในรูปแบบตลาดนำการผลิต” เพื่อยกระดับรายได้และความยั่งยืนของเกษตรกร โดยมีกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

○ **5.1 วิเคราะห์ความต้องการของตลาด** ซึ่งเป็นตัวกำหนดทิศทางการผลิต และเชื่อมโยงการดำเนินงานตลอดห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำอย่างเป็นระบบ

○ **5.2 สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน (ตลาด) และเกษตรกร** เพื่อกำหนดเป้าหมาย บทบาทหน้าที่ และกลไกการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน

○ **5.3 คัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรเป้าหมาย** ที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในการพัฒนาเข้าสู่ระบบการดำเนินธุรกิจ

○ **5.4 วิเคราะห์ข้อกำหนดของตลาด** ทั้งด้านชนิดสินค้า ปริมาณ คุณภาพ และมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

○ **5.5 ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเกษตรกร** ในด้านการวางแผนการผลิต การบริหารจัดการต้นทุน และการดำเนินธุรกิจเกษตร โดยกระบวนการผลิตของเกษตรกร ควรมีการพัฒนาการจัดการตั้งแต่การผลิต การเก็บเกี่ยว การคัดแยก การบรรจุ และการจัดการโลจิสติกส์ เพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐานและสามารถส่งไปยังตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การบริหารจัดการควรมีการวางแผน ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อนำมาพัฒนาระบบการผลิตให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และนำไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืนของเกษตรกรในระยะยาว สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

โมเดลต้นแบบแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชผักครบวงจร ในรูปแบบตลาดนำการผลิต

1. ความต้องการของตลาด (Market Demand)

- วิเคราะห์ความต้องการของสินค้า ปริมาณ คุณภาพ มาตรฐาน ราคา และช่วงเวลา
- ข้อมูลตลาด / แนวโน้ม / ความต้องการของผู้บริโภค
- กำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างเกษตรกร เอกชน (ตลาด) และภาครัฐ

2. ความร่วมมือภาครัฐ - เอกชน - เกษตรกร

- สร้างกลไกการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ
- กำหนดบทบาท หน้าที่ เป้าหมาย และแผนงานร่วมกัน
- กำหนดความเข้าใจและความเชื่อมั่นระหว่างกัน

3. คัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรเป้าหมาย

- คัดเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพ เหมาะสมกับการผลิตและการขนส่ง
- คัดเลือกเกษตรกรที่มีความพร้อมและมุ่งมั่นในการพัฒนา
- จัดทำข้อมูลพื้นฐานเกษตรกรและแปลงปลูก

4. วิเคราะห์ข้อกำหนดตลาดและวางแผนการผลิต

- วิเคราะห์ความต้องการของตลาด (มาตรฐาน คุณภาพ ปริมาณ)
- วางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการ
- จัดทำปฏิทินการเพาะปลูกรายบุคคล

5. พัฒนาศักยภาพเกษตรกร

- อบรมถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต การตลาด การบริหารต้นทุน
- พัฒนาทักษะการบริหารจัดการและการเป็นผู้ประกอบการ
- ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่าย

6. การผลิต การคัดบรรจุ และการบริหารจัดการ

- ผลิตพืชผักให้ได้คุณภาพ ปลอดภัย ได้มาตรฐาน
- คัดตัดแต่ง บรรจุภายใต้อาคารโรงเรือนที่ได้มาตรฐาน
- บริหารจัดการผลผลิตให้ได้ตามข้อตกลง ตรงเวลา

7. ตลาด / การจำหน่าย

- จำหน่ายให้กับตลาดที่ตกลงกันไว้
- สร้างแบรนด์ และเพิ่มช่องทางการตลาด
- รักษาคุณภาพ สร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า/ผู้บริโภค

บทบาทภาครัฐ (กรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง)

- กำหนดนโยบาย และมาตรการสนับสนุน
- พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่และเกษตรกร
- สนับสนุนองค์ความรู้เทคโนโลยี และปัจจัยการผลิต
- เชื่อมโยงเครือข่ายและประสานงานทุกภาคส่วน

บทบาทภาคเอกชน (ผู้ประกอบการ/ตลาด)

- สื่อสารเงื่อนไขความต้องการข้อกำหนดที่ชัดเจน
- ทำสัญญา ตกลงราคา รับซื้อ
- สนับสนุนการพัฒนา มาตรฐาน การคัดบรรจุ และโลจิสติกส์
- มีความเป็นธรรมกับคู่ค้า

กระบวนการบริหารจัดการ

การวางแผน (Plan)

วางแผนการผลิต การตลาด และเงื่อนไขร่วมกัน

การติดตาม (Do)

ดำเนินงานตามแผน เก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่อง

การประเมินผล (Check)

ประเมินผลการดำเนินงาน (คุณภาพ ปริมาณ ต้นทุน)

การปรับปรุง (Act)

นำผลการประเมินมาปรับปรุงการวางแผน การดำเนินงานให้ดีขึ้น

แนวทางนี้มุ่งเน้นการดำเนินงานตามความต้องการของตลาด โดยมีความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อให้การผลิตพืชผักมีประสิทธิภาพ ได้มาตรฐาน ตามที่ตลาดต้องการ ก่อให้เกิดรายได้ที่มั่นคง และความยั่งยืนให้แก่เกษตรกร

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร. 2560. การผลิตพืชอินทรีย์.

กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน. มปป. ความสำคัญของการ
สร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร. [http://www.sceb.doe.go.th/data/](http://www.sceb.doe.go.th/data/ktank.19)
ktank.19 มีนาคม 2566.

กุลพิพิทย์ จันทร์บวญ. 2565. เอกสารประกอบการสัมมนา การขับเคลื่อนมาตรฐาน
สินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่า เพื่อพัฒนาสู่เกษตรมูลค่าสูง.

.คู่มือการจัดทำมาตรฐานอาหาร. สืบค้นจาก[http://www.thai-explore.net/](http://www.thai-explore.net/file_upload/submitter/file_doc/9296f81c61dcb290d8180d032dac275b01d1.pdf)
file_upload/submitter/file_doc/9296f81c61dcb290d8180
d032dac275b01d1.pdf 6 เมษายน 2566.

ปัทมา วิทยากร แรมโบ. 2557. ความอุดมสมบูรณ์ของดินและโภชนาการพืช.
สืบค้นจาก [https://ag2.kku.ac.th/eLearning/132351/Doc%5C1](https://ag2.kku.ac.th/eLearning/132351/Doc%5C132351_Lec14-15_Fertilizer-57.pdf)
32351_Lec14-15_Fertilizer-57.pdf 7 เมษายน 2566.

พระราชบัญญัติ มาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑. สืบค้นจาก [http://](http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER3/DRAWER057/GENERAL/DATA0001/00001523.PDF)
www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER3/DRAWER057/GEN
ERAL/DATA0001/00001523.PDF. 6 เมษายน 2566.

ศิริวรรณ ทิพรัักษ์. มปป. เมล็ดพันธุ์เพื่ออาหารปลอดภัย. สืบค้นจาก [http://](http://clgc.agri.kps.ku.ac.th/research/poster/kps61/kukps2561-09.pdf)
clgc.agri.kps.ku.ac.th/research/poster/kps61/kukps2561-09.
pdf. 6 เมษายน 2566.

สัมฤทธิ์ เฟื่องจันทร์. 2556. หลักวิชาพืชสวน. หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา
สำนักบริหารจัดการน้ำและอุทกวิทยา และบริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด อ่างใน
ศรแดง. มปป. พืชใช้น้อยทางเลือกใหม่ในช่วงภัยแล้ง.

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. 2564. HOW TO การขอ
การรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร GAP/ORGANIC สำหรับพืชอาหาร.

อภิชาติ ศรีสะอาด ศิริวรรณ ดินมรัมย์. 2556. **แนวทาง และแบบอย่างการเพาะปลูกผักปลอดภัย ทำได้ รายได้งาม.** สำนักพิมพ์ บริษัท นาคาอินเตอร์มีเดีย จำกัด. พิมพ์ครั้งที่ 1.

อรสา ดิสถาพร จิราภา จอมไธสง ปดาร์ณี ธรรมธร. มปป. **เอกสารวิชาการการปลูกผัก โครงการเพิ่มประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพพืชผักวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เพื่อรองรับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า.**

https://alro.go.th/uploads/org/research_plan/download/article/article_20160902154748.pdf 6 เมษายน 2566

<https://www.nfi.or.th/training-list-detail.php?id=581> 16 เมษายน 2566

<https://www.revomed.co.th/knowledge> 16 เมษายน 2566

https://www.technologychaoban.com/bullet-news-today/article_30614 3 พฤษภาคม 2566

https://www.tpa.or.th/publisher/pdfFileDownloadS/TN211A_p039-44.pdf 3 พฤษภาคม 2566

การผลิตผักเชิงการค้า

คณะผู้จัดทำ

นางปาริณี ธรรมธ	ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมพืชผักและเห็ด
นายพยุห์ แก้วคุณ	นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ
นางสาวนันทิกา จำพิชม	นักวิชาการเกษตรชำนาญการ
นายวาสิฏฐ์ วรวงษ์	นักวิชาการเกษตรชำนาญการ
นายตราพฤกษ์ ธัญญเกษตร	นักวิชาการเกษตร
กลุ่มส่งเสริมพืชผักและเห็ด	
สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร	

ภาพ

กลุ่มส่งเสริมพืชผักและเห็ด
สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

บรรณาธิการ

นางสาวพินดา ธรรมสุรักษ์	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาสื่อส่งเสริมการเกษตร
นางสาวสมิทธิณี ขาวศรี	นักวิชาการเผยแพร่ปฏิบัติการ
กลุ่มพัฒนาสื่อส่งเสริมการเกษตร	
สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร	

ออกแบบ

นายเรืองเดช ศรีวัฒน์	นายช่างศิลป์ปฏิบัติงาน
กลุ่มศิลปกรรมส่งเสริมการเกษตร	
สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร	

AGRI
MEDIA

จัดทำโดย :
กลุ่มพัฒนาสื่อส่งเสริมการเกษตร